

УДК 336.71(477)

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ НА ВАЛЮТНОМУ РИНКУ

А.М.Кузнєцов

*к.е.н., ст. викладач кафедри менеджменту
та зовнішньоекономічної діяльності
Одеського національного економічного університету*

Ю.Б.Деркач

*к.е.н., викладач кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету*

У статті розглянуто сутність поняття «діяльність банку на валютному ринку». Запропоновано виділити наступні функції діяльності банку на валютному ринку: посередницька, трансформаційна та регулятивно-контрольна. Розроблено структурно-функціональну схему видів діяльності банку на валютному ринку.

Ключові слова: валютний ринок, банк, валюта, ризик, функція.

Кузнєцов А.М., Деркач Ю.Б. ОСОБЕННОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОВРЕМЕННЫХ БАНКОВ УКРАИНЫ НА ВАЛЮТНОМ РЫНКЕ

В статье рассмотрена сущность понятия «деятельность банка на валютном рынке». Предложено выделить следующие функции деятельности банка на валютном рынке: посредническая, трансформационная и регулятивно-контрольная. Разработана структурно-функциональная схема видов деятельности банка на валютном рынке.

Ключевые слова: валютный рынок, банк, валюта, риск, функция.

Kuznetsov A. M., Derkach Y.B. PECULIARITIES OF THE ACTIVITIES OF MODERN BANKS OF UKRAINE ON THE CURRENCY MARKET

The article deals with the essence of the concept of "bank activity on the currency market." Is suggested to allocate the following functions of the bank's activity in the

foreign exchange market: intermediary, transformational, regulatory, control. The structural and functional scheme of activities of the bank in the foreign exchange market.

Keywords: currency market, bank, currency, risk, function.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах загальноекономічної рецесії, відсутності необхідних валютних ресурсів, зниження довіри до вітчизняних банків ефективна валютна політика держави є невід’ємною детермінантою відновлення процесів розвитку економіки України. Серед основних суб’єктів національного валютного ринку необхідно відмітити банківські установи, які здійснюють велику кількість операцій із валютними цінностями, а тому – саме банки є найбільш вразливими до зовнішніх та внутрішніх змін на валютних ринках. За таких обставин досить актуальною є розробка теоретичних положень щодо діяльності банків на валютному ринку в умовах глобалізації, циклічності розвитку економіки, фінансових інновацій, спільний вплив яких сприяє виникненню постійних змін на валютному ринку. Зазначене дослідження забезпечуватиме удосконалення процесів управління ризиками банків, що супроводжують їх діяльність на валютному ринку.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Теоретико-методологічним засадам та практичним аспектам діяльності банків на валютному ринку присвячені наукові праці зарубіжних вчених, таких як: И. Балабанов, Р. Дорнбуш, Максимо В. Енг, Л. Красавіна, О. Лаврушин, В. Миклашевская, Ф. Мишкін, І. Носкова, М. Пейро, Д. Піскулов, Є. Платонова, К. Рэдхэд, Дж. Сінкі, С. Фишер, А. Холопов, С. Хьюс, А. Шапіро, Р. Шмалензи, та інші.

Серед вітчизняних науковців напрацювання у даному напрямку мають Я. Белінська, О. Береславська, Н. Божидарніка, С.Боринець, О.Боришкевич, В.Васильєва, О.Васильченко, А. Гальчинський, О. Дзюблюк, Ф. Журавка, В. Козюк, В. Міщенко, С. Міщенко, А. Мороз, С. Мочерний, О. Неізнана, Л. Петрашко, Л. Руденко, М. Савлук, О. Смолянська, В. Шелудько та інші.

Проведений аналіз праць наведених вище науковців дозволяє стверджувати,

що недостатньо розробленими залишаються теоретичні положення щодо діяльності банків на валютному ринку що здійснюються в умовах нестабільності національної економіки та непередбачуваної мінливості плаваючого валютного курсу.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасних теоретичних підходів до визначення діяльності сучасних банків на валютному ринку. Успішна реалізація зазначеного завдання вимагає з'ясування сутності валютного ринку, функції банків, особливостей валютних операцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Використовуючи системний підхід, теоретичні засади діяльності банків на валютному ринку проаналізуємо у наступній послідовності: сутність валютного ринку, функції банків на цьому ринку, валютні операції, фінансові результати від їх проведення, бізнес-процеси та ризику, що їй супроводжують.

З метою дослідження сутності валютного ринку, необхідно провести аналіз існуючих підходів науковців до його трактування. Проведений аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати про відсутність єдиної думки щодо визначення поняття «валютний ринок».

Існує багато різних визначень валютного ринку, згідно яких він характеризується за різними ознаками, основними з яких є розгляд ринку як сфери купівлі-продажу валют, як фінансового центру, як сукупність валютних операцій та як система валютних відносин.

До першої групи науковців слід віднести таких, як: С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи, В. Енг Максимо, М. Пебро та О. Боришкевич, які визначають валютний ринок як ринок, на якому продається й купується валюта різних країн. Запропоновані визначення вченими цієї групи є досить загальними і не дозволяють максимально повно розкрити сутність такого складного поняття як «валютний ринок» [1, 2, 3, 4].

Представники другої групи науковців: І Балабанов, В. Міщенко, М.Пебро та В. Ющенко пропонують визначати валютний ринок як офіційний фінансовий центр, у якому зосереджено здійснення валютних операцій. Зазначені вище дослідники акцентують увагу на тому, що, з одного боку, валютний ринок

акумулює ресурси всіх сегментів фінансового ринку (за допомогою таких інструментів, як позики, депозити, цінні папери, страхові інструменти, емітовані в іноземній валюті), а з іншого - саме валютний ринок забезпечує достатніми ліквідними ресурсами всі валютні операції на кредитному, фондовому і страховому ринках [5, 6]. На нашу думку, запропонований підхід до визначення валютного ринку стосується лише практичного характеру його функціонування, не даючи уявлення щодо його функцій, механізмів та конкретних видів валютних операцій.

До третьої групи дослідників, які пропонують визначати валютний ринок через сукупність валютних операцій, що здійснюються на валютному ринку, слід віднести: Н.Миклашевську, Д. Піскулова, О. Неівестну [7, 8, 9].

Варто зауважити, що на відміну від Н.Миклашевської, яка відносить до валютних операцій лише конверсійні операції, О. Неівестна та Д. Піскулов доповнюють їх кредитно-депозитними. Проте ми не можемо погодитись з такою інтерпретацією, оскільки операції, пов'язані з зовнішньоторговельними розрахунками, міграцією капіталу, туризмом відносяться до конверсійних, кредитно-депозитних та міжнародних розрахунків.

Наступна група науковців - В. Васильєва, О. Васильченко, А. Гальчинський, Б. Дякін, О. Смолянська, В. Шелудько пропонують розглядати валютний ринок, як систему, що дозволяє досліджувати і взаємодію елементів ринку всередині самої системи, і взаємодію валютного ринку з іншими економічними системами [10, 11, 12, 13, 14]. На наш погляд, надані визначення валютного ринку представниками цієї групи найбільш повно характеризують його сутність.

Таким чином, критичний аналіз трактувань валютного ринку дослідників різних груп доводить висновку, що кожен з розглянутих підходів характеризує окремий напрям функціонування валютного ринку, а це свідчить про його комплексний та багатоаспектний характер.

Виходячи із багатоаспектності економічної категорії «валютний ринок», найбільш повно її характеризують такі вітчизняні науковці, як: Н. Божидарнік, О. Владимир, В. Дзюблюк, А. Мороз, М. Пуховкіна, М. Савлук [15, 16, 17]. Ми приєднуємося до їх методологічного підходу щодо визначення та аналізу

валютного ринку на засадах функціональної, інституційної та організаційної характеристик.

Відповідно до функціональної характеристики валютний ринок - це складова валютної системи, що забезпечує своєчасне здійснення міжнародних розрахунків, страхування від валютних ризиків, диверсифікацію валютних резервів, отримання прибутку його учасниками у вигляді різниці курсів валют.

Інституційна характеристика валютного ринку являє собою сукупність банківських установ, інвестиційних компаній, бірж, брокерських контор, інших фінансових установ.

З організаційної точки зору валютний ринок можна визначити як сукупність сучасних комунікаційних засобів зв'язку (телеграф, телефон, телекс, інформаційні системи, комп'ютерні мережі, електронні, супутникові комунікаційні системи), що зв'язують між собою банки і біржі різних країн, які здійснюють валютні операції та формують основи функціонування ринку.

Отже, проведений аналіз наукової літератури щодо трактування дефініції «валютний ринок» дає підставу визначити його як складну багаторівневу систему економічних відносин, що характеризується великою кількістю функцій, взаємопов'язаних елементів, ієрархічністю будови, глобальним характером.

Враховуючи велику кількість особливостей взаємовідносин на валютних ринках, їх розрізняють за критеріями в залежності від: інституціональної структури, виду грошового обороту, ступеню охоплення території, наявності валютних обмежень, ступеню організованості, видів операцій, терміновості угод, законності проведення операцій.

Наявність великої кількості видів валютного ринку, свідчить про складність взаємозв'язків та взаємозалежностей між ними, що потребує адекватних систем управління відносинами між учасниками ринку.

Більшість науковців до учасників валютного ринку відносять: імпортерів та експортерів, міжнародні інвестиційні компанії, банки, біржі, брокерські фірми [18, 19, 20, 21, 22].

З урахуванням напряму дослідження, наступним етапом аналізу є визначення

специфіки діяльності банків на валютному ринку. В умовах розвитку процесів інтеграції та глобалізації економіки сфера діяльності банків на валютному ринку розширюється, технології надання валютних послуг ускладнюються, ризики зростають, гострішою стає конкуренція. Зазначене свідчить, що сучасні банківські установи займають домінантні позиції як на національних, так і на світових валютних ринках.

Діяльність банків на валютному ринку визначається метою, засобами, результатом і, власне, бізнес-процесами, за допомогою яких і функціонують банки та сприяють ефективному виконанню валютним ринком своїх функцій.

Критичний аналіз підходів дослідників до визначення функцій валютного ринку дає змогу дійти висновку, що в сучасних наукових працях відсутня єдина думка вчених щодо їх кількості. Але з більшістю з них погоджуються майже всі. До основних загальноприйнятих функцій відносяться:

- мінімізація ризику, пов'язаного з волатильністю обмінних курсів іноземних валют;
- своєчасне здійснення міжнародних розрахунків через обмін валют різних країн і переказу коштів через міжнародні платіжні операції банківських установ;
- диверсифікація валютних резервів банків, підприємств, держави; отримання прибутку учасниками ринку у вигляді різниці, яка виникає при обміні іноземних валют унаслідок коливання обмінних курсів;
- забезпечення можливості реалізації валютної політики, спрямованої на державне регулювання економічних процесів на національному рівні, а також узгодження відповідних регулятивних заходів у рамках світового господарства.

Зазначимо, що банки сприяють ефективному виконанню завдань майже всіх зазначених вище функцій валютного ринку, на засадах виконання своїх, специфічних для їх валютної діяльності функцій.

Залежно від цілей дослідження та ступеня деталізації валютної діяльності банків (за структурою, кількістю, змістом, значущістю, складом та характером

валютних операцій) сучасні вчені виділяють різні види функцій банків на валютному ринку. Автори підручника «Гроші та кредит» О. Колодизев та В. Колесніченко визначають, що при здійсненні операцій з клієнтами на валютному ринку банки виконують притаманні ним функції: платіжно-розрахункову, кредитно-інвестиційну та ощадно-капіталотворчу [23, с.78].

Основою платіжно-розрахункової функції є посередництво банків при платежах та розрахунках клієнтів в іноземній валюті, як правило, при обслуговуванні зовнішньоекономічної діяльності.

Ощадно-капіталотворча функція полягає у залученні тимчасово вільних коштів в іноземних валютах, зокрема, в мобілізації грошових доходів і заощаджень населення в іноземних валютах та перетворенні їх у реально діючий капітал.

Реалізація кредитно-інвестиційної функції полягає в тому, що банки, мобілізуючи кошти в іноземній валюті різних розмірів та різної строковості повернення, мають можливість заповнювати тимчасову нестачу коштів в одних суб'єктах господарювання за рахунок тимчасового їх надлишку в інших, причому в необхідних сумах і на потрібні строки.

Варто зауважити, що, при виокремленні вченими зазначених функцій не враховано, що крім здійснення операцій за дорученням клієнтів банки також проводять валютні операції самостійно за рахунок власних коштів для забезпечення ефективного функціонування та отримання додаткових доходів за рахунок курсових різниць. Разом з тим, вчені виокремлюють окремі елементи трансформаційної функції: зведення банками ризиків своїх вкладників і акціонерів до мінімуму за допомогою диверсифікації активних операцій, створення резервів, диверсифікації відсоткових ставок залежно від ризикованості кредитів, страхування депозитів; одержання можливості акумулювати значні обсяги фінансового капіталу для реалізації масштабних проектів на основі мобілізації великої кількості дрібних вкладів.

Запропоновані зазначеними вище науковцями функції, на наш погляд, не в повній мірі враховують специфіку діяльності банків на валютному ринку. Відмітимо, що банки виступають найбільш активними учасниками валютного

ринку, які виконують повний спектр валютних операцій, задовольняючи потреби як своїх клієнтів, так і власні. Одночасно з цим, комерційні банки зобов'язані контролювати клієнтську діяльність, тобто виконувати контрольні функції з метою запобігання незаконних операцій клієнтів з іноземною валютою, а також проводити власні операції в рамках вимог щодо розміру валютної позиції.

Інші вітчизняні науковці (В.Дзюблук та О. Владимир) стверджують, що банки виконують на валютному ринку головну функцію – функцію організатора валютних відносин та при цьому виділяють ще такі функції: посередництво у валютних конверсіях; посередництво у переливі валютних капіталів; посередництво у міжнародних розрахунках; посередництво у реалізації валютної політики [16, с.156].

Однак, на нашу думку, визначення функції «посередництво у реалізації валютної політики» є не досить вдалим, оскільки банки не лише посередники між державою, центральним банком та клієнтами у сфері регулятивно-контрольних заходів, а й самі є об'єктом валютного регулювання та контролю. Тому пропонуємо виокремити «регулятивно-контрольну» функцію діяльності банків на валютному ринку.

Крім того, запропоновані дослідниками функції не характеризують такі особливості діяльності банків на валютному ринку, як можливість змін (трансформації) якісних характеристик валютних грошових потоків, які проходять через них, а саме: рівень ризикованості, строковість, обсяги та просторове спрямування. Проте німецький науковець Гюнтер Асхауер виділяє такі функції банків: трансформація строків; трансформація розмірів грошових сум; трансформація ризику [24, с. 11].

Узагальнюючи зазначене вище, пропонуємо наступну класифікацію функцій діяльності банків на валютному ринку: посередницьку, що об'єднує дії функцій другого рівня: платіжно-розрахункової, кредитно-інвестиційної, ощадно-капіталотворчої та конверсійної; трансформаційну (трансформація строків запозичених та розміщених валютних ресурсів; трансформація розмірів таких ресурсів; трансформація валютного ризику) та регулятивно-контрольну, дія якої

пов'язана з необхідністю регулювання та контролю клієнтських та власних валютних операцій.

Виконання банками зазначених функцій на валютному ринку визначають провідну роль як центральних, так і комерційних банків. Це підкреслює І. Носкова, яка стверджує, що оскільки 85-95 % валютних угод, що здійснюються на валютних ринках, припадає саме на банки, це дозволяє характеризувати цей ринок як міжбанківський [25].

О. Дзюблюк та О. Пруський теж вважають, що ключова роль комерційних банків на валютному ринку пов'язана з тим, що саме вони є головними учасниками грошового-кредитного ринку в цілому, акумулюючи при цьому потреби економічних агентів у наданні різного роду фінансових послуг. Також вони підкреслюють, що враховуючи направленість професійної діяльності банків, можна стверджувати, що операції на валютному ринку потрібно розглядати лише як невід'ємну складову останньої, оскільки без них банк суттєво позбувся б конкурентоспроможності та комплексності в обслуговуванні клієнтів, а також втратив би значну частину своїх прибутків [26, с.98].

Таким чином, провідне місце банків на валютному ринку є цілком об'єктивним явищем, яке обумовлене специфікою їх діяльності – обслуговуванням грошово-кредитних відносин у суспільстві на засадах здійснення валютних операцій.

Наступним етапом дослідження є визначення особливостей поняття «валютні операції». Проведений аналіз наукових джерел свідчить, що серед науковців відсутня єдина думка щодо цього терміну, оскільки під валютними операціями розуміють контракти/угоди, вид діяльності, порядок дій тощо. Це, на наш погляд, пов'язано, по-перше, з різними теоретичними підходами дослідників до визначення їх сутності, по-друге, з бурхливим розвитком інформаційних технологій, які ускладнюють та змінюють процеси здійснення таких операцій.

Наприклад, С. Боринець стверджує, що, у широкому розумінні, валютні операції є конкретною формою прояву валютних відносин в економічній практиці. У вузькому розумінні валютні операції розглядаються як вид банківської діяльності

з купівлі-продажу іноземної валюти» [27, с. 25]. Запропоноване визначення, на наш погляд, є дещо спрощеним, оскільки значно звужує діяльність банку на валютному ринку.

Вітчизняні вчені Т. Демчук [28, с. 212] та Л. Петрашко [29, с. 14–15] визначають валютні операції як такі, що: пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком тих, що здійснюються між резидентами у валюті України; пов'язані з використанням валютних цінностей у міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності; пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням по території України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за кордон валютних цінностей.

Запропоноване вченими визначення валютних операцій банків дублює визначення, яке задекларовано у Декреті Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" від 19 лютого 1993 року. У декреті валютні операції визначено як: операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України; операції, пов'язані з використанням валютних цінностей в міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності; операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей [30].

У Положенні Національного банку України « Про порядок та умови торгівлі іноземною валютою» від 10.08.2005 № 281 валютні операції визначено як операції, що пов'язані з переміщенням або переходом права власності на валютні цінності. При цьому виділяються такі валютні операції: поточні неторговельні; поточні торговельні; операції, пов'язані з рухом капіталу [31].

Проведене дослідження вітчизняної наукової літератури та законодавчих актів свідчить про відсутність єдиної класифікації валютних операцій банків. Найчастіше в науковій літературі пропонується наступний перелік різновидів валютних операцій: конверсійні; кредитно-депозитні; розрахункові, неторговельні

валютні операції, міжнародні розрахунки, відкриття та ведення валютних рахунків, встановлення кореспондентських відносин з іноземними банками.

Колектив авторів під загальним керівництвом професора М. Савлука [17, с. 256] пропонує найбільш повну класифікацію валютних операцій банків: за терміном здійснення платежу та купівлі-продажу валюти (касові, строкові); за механізмом здійснення операцій (спот, форвард, ф'ючерс, опціон); за цільовим призначенням (операції для здійснення платежів за міжнародними розрахунками, операції страхування від валютних ризиків, спекулятивні операції; за формою здійснення (безготівкові, готівкові); за масштабами здійснення (оптові здійснюються між банками, роздрібні - між банком та клієнтами).

Зазначимо, що, необхідність розподілу на власні та клієнтські валютні операції пов'язана з наявністю та необхідністю управління ризиками, що їх супроводжують, їх регулюванням та контролем.

Зауважимо, що комерційні банки з метою забезпечення успішного виконання своїх функцій на валютному ринку, повинні основну увагу приділяти організації валютної діяльності. Діяльність – це мотивований процес використання тих чи інших засобів для досягнення мети. Особливості діяльності банків на валютному ринку визначаються змістом цілей, предметом, на який вона спрямована, засобами і методами управління, за допомогою яких відбувається така діяльність та результатами від використання валютних операцій, їх регулюванням та контролю.

Виходячи з того, що діяльність – це праця, дія людей у якій-небудь галузі; це праця, функціонування якоїсь організації, установи, пропонуємо авторське визначення поняття діяльності банків на валютному ринку: по-перше, у широкому розумінні – це дії персоналу банку, спрямовані на ефективне виконання операцій з валютними цінностями з метою отримання прибутку, з урахуванням інтересів партнерів банку, а також вимог регуляторів щодо порядку проведення операцій; по-друге, у вузькому розумінні, валютна діяльність банку – це бізнес-процеси здійснення операцій з валютними цінностями.

Отже, узагальнюючи наведене вище, пропонуємо комплексний підхід щодо визначення особливостей діяльності банків на валютному ринку (рис.1.1.)

ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКУ НА ВАЛЮТНОМУ РИНКУ

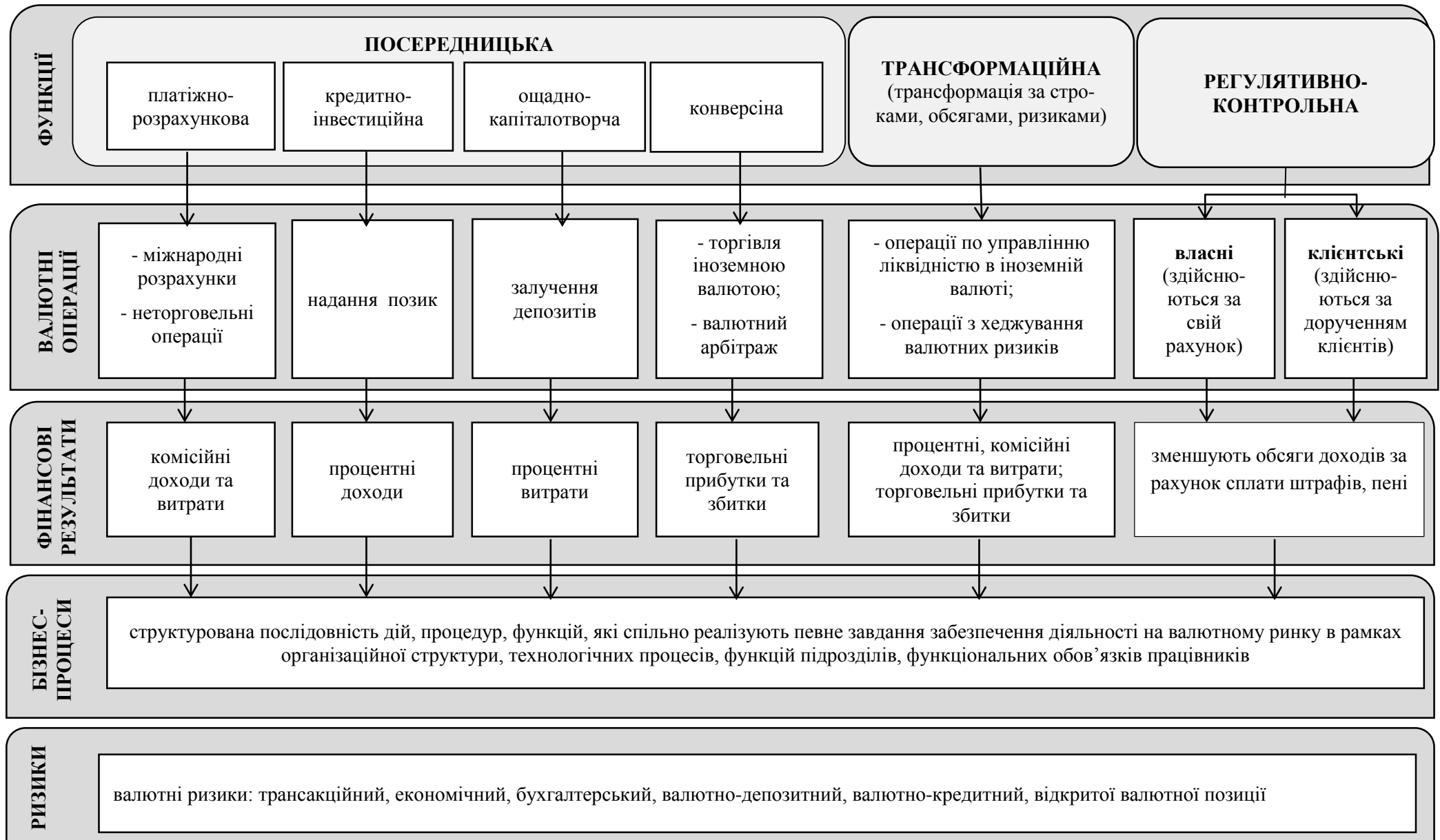

Рис.1.1. Структурно-функціональна схема видів діяльності банку на валютному ринку. (Авторська розробка)

Висновки та рекомендації. У процесі дослідження обґрунтовано, що банки сприяють ефективній реалізації функцій валютного ринку, виконуючи свої, специфічні для їх валютної діяльності, функції. На основі узагальнення теоретичних поглядів учених щодо функцій банків на валютному ринку виділено такі: посередницьку, що об'єднує дії функцій другого рівня (платіжно-розрахункової, кредитно-інвестиційної, ощадно-капіталотворчої та конверсійної); трансформаційну (здійснюється трансформація строків та обсягів запозичених та розміщених валютних ресурсів; трансформація валютного ризику) та регулятивно-контрольну, дія якої пов'язана з необхідністю регулювання та контролю банками клієнтських та власних валютних операцій.

Уточнено трактування поняття діяльності банків на валютному ринку: у широкому розумінні – це управлінські дії персоналу банку, спрямовані на ефективне виконання операцій із валютними цінностями з метою отримання прибутку, з урахуванням інтересів партнерів банку, а також вимог регуляторів щодо порядку проведення операцій; у вузькому розумінні, валютна діяльність банку – це бізнес-процеси здійснення операцій із валютними цінностями. З метою удосконалення валютної діяльності банків розроблено структурно-функціональну схему, що сприятиме більш ефективному регулюванню валютними ризиками банку.

Бібліографічний список

1. Экономика. С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи Пер. со 2-го англ. изд. - М.: Дело ЛТД, 1995. — 864 с.;
2. Энг, М.В. Мировые финансы : Пер. с англ. / Максимо В. Энг, Фрэнсис А. Лис, Лоуренс Дж. Мауер; Ун-т Сент Джон. - М. : Изд. консалтинговая компания "ДеКА", 1998. - 734 с.
3. Пейро М. Международные экономические, валютные и финансовые отношения / под ред. Н. С. Бабинусова; пер. с франц. – М.: Прогресс, 1994. – 496 с.
4. Боришкевич О. В. Режимы валютного курса: поиск оптимальности/ О. В. Боришкевич // Банківська справа. – 2014. - № 3-4 (123). - С. 66- 73.

5. Балабанов И.Т. Валютный рынок и валютные операции в России .- М.: Финансы и статистика, 2004.- 240с..
6. Ющенко В. А. Валютне регулювання: навч. посіб. / В. А. Ющенко, В. І. Міщенко. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 1999. – 359 с.
7. Миклашевская Н. А., Холопов А. В. Международная экономика. - М.: МГУ им. Ломоносова. Дело и Сервис.-1998-С. 150.
8. Пискулов Д. Ю. Теория и практика валютного дилинга, - М.: ИНФРА - М. - 1996.- С. 10
9. Неізнестна О.В., Шварц О.В. Міжнародні розрахунки і валютні операції: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. – 2011. – 200 с.
10. Васильєва, В. В. Фінансовий ринок : навчальний посібник / В. В. Васильєва, О. Р. Васильченко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 368 с.
11. Гальчинський А. Теорія грошей: навч. посіб. / А. Гальчинський.– К.: Основи, 1998. – 415 с, с.373.
12. Валютные рынки: Мировой опыт - практика в России: Русско-английский словарь- справочник: Около 6000 терминов: Практическое пособие. Ч.4 / Под общ. ред. Б.Дякина.-М. :Росби, 1998.,
13. Смолянська О.Ю. Фінансовий ринок: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 384 с.
14. Шелудько В.М. Фінансовий ринок: Навч. посіб. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Знання-Прес, 2003. – 535 с.
15. Божидарнік Н. В. Валютні операції [Текст] підручник / Н. В. Божидарнік, Т. В. Божидарнік – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 698 с.
16. Дзюблюк О. В., Владимир О. М. Банки у системі організації валютних відносин / Монографія / – Тернопіль: ТзОВ: «Терно-граф», 2014. – 296 с.
17. Гроші та кредит: Підручник / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пудовкіна та ін.; За заг. ред. М. І. Савлука. — 3-є вид.— К.: КНЕУ, 2002 — 598 с.
18. Міщенко В. І. Банківські операції: підручник / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська. – К.: Знання, 2006. – 727 с.

19. Береславська, О. Тенденції валютного ринку України у 2004 році/ О. Береславська //Вісник Національного банку України. - 2005. - N 2. - С.18-22
20. Валютное регулирование в системе государственного управления экономикой: учебник / под ред. В. М. Крашенинникова. – М.: Экономика, 2003. – 399 с.
21. Макогон Ю. В. Международный банковский бизнес: Учебное пособие / Ю. В. Макогон, Е. В. Булатова. – К.: Аттика, 2003. – 208 с.,
22. Дзюблюк О. В. Валютна політика : [підручник] / О. В. Дзюблюк. – К. : Знання, 2007. – 422 с.
23. Колодізев О. М. Гроші і кредит : підручник / О. М. Колодізев, В. Ф. Колесніченко. — К. : Знання, 2010. — 615 с.
24. Введение в банковское дело: Учеб. пособие: Пер. с нем. / Общ. ред. Гюнтера Асхауэра. – М.: Научная книга, 2006. – 629 с.
25. Носкова И.Я. Международные валютно-кредитные отношения: учеб. пособие / И.Я. Носкова. М.: Банки и биржи; Юнити, 1995. – 208 с.
26. Дзюблюк О. В. Організаційно-економічний механізм функціонування комерційних банків на валютному ринку : монографія / О. В. Дзюблюк, О. С. Пруський. - Т. : ТНЕУ, 2008. - 296 с
27. Боринець, С.Я . Міжнародні валютно-фінансові відносини: підручник / С.Я. Боринець. –5-те вид., перероб. і допов. –К.: Знання, 2008. –583 с.
28. Демчук Т.П. Інформаційне забезпечення аналізу валютних операцій підприємств // Научный вестник ДГМА. – 2009. – № 2(5). – С. 211–216.
29. Петрашко Л.П. Валютні операції: навч. посібник / Л.П. Петрашко. – К.: КНЕУ, 2001. – 204 с.
30. «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» Декрет кабінету міністрів України від 19.02.1993 № 15-93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/15-93>
31. Про порядок та умови торгівлі іноземною валютою : Положення Національного банку України від 10.08.2005 № 281 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>